

Чинники та умови професійного самовдосконалення майбутнього вчителя початкових класів

У статті проаналізовано стан вивчення проблеми професійного самовдосконалення майбутнього педагога. Акцентована увага на змістовній сутності поняття відносно вчителя початкових класів. Окреслено чинники та умови успішного професійного самовдосконалення майбутнього педагога в умовах освітнього середовища ВНЗ. Підкреслено, що професійне самовдосконалення значуще на різних етапах професійної діяльності педагога.

Ключові слова: майбутній учитель початкових класів, інтеграція знань, професійне самовдосконалення, освітнє середовище університету, професійні дисципліни.

Постановка наукової проблеми та її значення. Сучасна епоха розвитку цивілізації вимагає конкурентноспроможного високопрофесійного фахівця. Відтак очевидним є актуальність питання професійного самовдосконалення вчителя початкових класів. Незаперечним є факт залежності майбутнього країни, рівнів її розвитку, від професіоналізму вчителя. Наше ознайомлення з результатами досліджень означеної проблеми показало, що вона розроблена недостатньо.

Аналіз останніх досліджень цієї проблеми. Попереднє вивчення вітчизняних наукових праць і досліджень В. Сухомлинського, А. Макаренка, К. Ушинського, О. Сухомлинської, О. Ігнатюк, І. Зязюна, І. Мельник, А. Нісімчука, Ю. Барабаша, О. Дубасенюк, С. Сисоєвої, О. Савченко Н. Побірченко, І. Дичківської, Р. Пріми, М. Семенюк, Л. Римар, О. Пометун, І. Осадченко та ін. показало, що цілісне дослідження проблеми професійного самовдосконалення майбутнього вчителя початкових класів в умовах університетської освіти з урахуванням сучасних вимог не проводилося.

Мета статті – акцентувати на ролі професійних дисциплін у самовдосконаленні майбутнього вчителя початкових класів.

Виклад основного матеріалу і обґрунтування отриманих результатів дослідження. Вихідним у нашому дослідженні є міркування про доцільність професійного самовдосконалення майбутнього вчителя початкових класів в умовах університетської освіти, як цілісного педагогічного процесу, як невід’ємної і важливої умови підвищення професіоналізму вчителя початкової школи, його методичної обізнаності.

Аналіз наявного наукового доробку дає підстави розглядати проблему професійного самовдосконалення вчителя початкових класів з урахуванням впливу навчальних дисциплін на означений процес.

Професійне самовдосконалення майбутнього педагога початкової школи можна розглядати як нерозривний, взаємопов’язаний процес особистісного і професійного зростання студентів ВНЗ від початкового рівня готовності до майбутньої професійної діяльності до вищого, шляхом формування особистісних якостей, професійних вмінь, знань, здібностей, методичної грамотності. Водночас професійне самовдосконалення – процес динамічний за змістом і безперервний у часі. У цьому контексті конструктивним є міркування О. Ігнатюк, яка розуміє професійне самовдосконалення «як невід’ємний компонент підготовки фахівців, результат свідомої взаємодії фахівця з конкретним соціальним середовищем, під час якого він реалізує потребу розвитку у себе таких професійно важливих якостей (ПВЯ), відповідних знань і вмінь, що сприятимуть успіху у професійній діяльності та життєдіяльності взагалі [1.с. 16]

Відомо, що професійна підготовка майбутнього вчителя є соціально-педагогічною проблемою, яка пов'язана з вирішенням питання формування цінностей майбутньої професійної діяльності, особистісного розвитку й самовдосконалення.

Професійна спрямованість, професійний інтерес є важливими чинниками професійного саморозвитку особистості, який передбачає її спрямованість на оволодіння теоретичними та практичними знаннями в обраній галузі, усвідомлення її суспільної та особистої значущості, переваг, глибше пізнання її змісту, специфіки, сумлінне ставлення до оволодіння професійними вміннями й навичками, готовності працювати за обраним фахом.

Технологія професійної підготовки й самовдосконалення майбутнього вчителя передбачає передусім оволодіння базовими знаннями дисциплін психолого-педагогічного циклу, суспільно-політичних та гуманітарних дисциплін.

Серед доміантних характеристик, пов'язаних із успішною професійною підготовкою вчителя, суттєвими є професійний розвиток, саморозвиток, самоосвіта, професійна спрямованість, професійна активність, самопізнання, самоорганізація, самооцінка. Безумовно, названі педагогічні поняття мають певні змістові відтінки. Однак розуміння їх змісту суттєво доповнює характеристику професійного самовдосконалення.

Зазначимо, що професійне самовдосконалення педагога характеризується динамічністю (тобто зміною, рухом). І це закономірно, адже, як слушно зазначає Р. Пріма «у контексті особистісно-професійної характеристики педагога не може бути замкнутості, як властивості якісної характеристики педагога» [2. с. 44] Водночас, акцентуємо, що професійне самовдосконалення – процес динамічний за змістовним наповненням якісними змінами і безперервний у часі. Безперечно, професійне самовдосконалення значуще на різних етапах фахової діяльності педагога. Зі змістовою характеристикою означеного поняття вчені пов'язують розвиток особистісних та професійних якостей, здібностей, умінь, готовність фахівця реалізувати свою аксіосферу, постійне прагнення до самоосвіти, розвиток професійного мислення, творчого потенціалу, прагнення до професійного зростання. Ми ж додамо до цього необхідність вдосконалення методичної грамотності, фахової майстерності.

Одним із важливих чинників успішного професійного самовдосконалення майбутнього вчителя є створення відповідних педагогічних умінь. З'ясовано, що значний вплив у цьому плані має впровадження у навчальний процес таких дисциплін, як «Психолого-педагогічні засади професійно-комунікативної компетентності», «Педагогічні засади професійного спілкування», «Професійно-педагогічний тренінг». Саме знання, здобуті при вивченні вказаних дисциплін, вміння і навички, вироблені на семінарах, практичних заняттях особливо значущі у площині формування у майбутнього вчителя професійних компетенцій, що дадуть змогу згодом молодому фахівцю адаптуватися до умов нового середовища, успішно розв'язувати професійні завдання й самореалізовуватися.

Практика засвідчує, що самовдосконалення майбутнього вчителя успішно реалізується в освітньо-виховному середовищі ВНЗ. Зокрема, при вивченні інтегрованих педагогічних дисциплін спецкурсів методичного спрямування.

Потенційний позитив у підготовці до застосування інтерактивних технологій у педагогічному процесі початкової школи, на наше переконання студенти отримують при вивченні таких навчальних дисциплін: «Інформаційно-комунікаційні технології у початковій школі», «Сучасні технічні засоби навчання»

На сьогоднішній день від учителя початкових класів очікується наявність таких знань, умінь та навичок, що виходять за межі вимог до звичайного вчителя, а саме: самостійне складання різноманітних проектів, створення адаптованих версій програмного забезпечення, консультацій з питань комп'ютерних компетенцій тощо.

Відтак, очевидним є значущість інтегрованого змісту навчального матеріалу з різноманітних дисциплін, встановлення внутріпредметних і міжпредметних зв'язків.

Наприклад, відомо, що з поняттями «методи», «принципи», «прийоми», «засоби навчання» студенти знайомляться при вивченні дидактики, а згодом звертаються до них у курсах методик. При вивченні вищезазначених дисциплін, майбутні педагоги теж послуговуються цими поняттями, з категоріями «виховання», «принципи», «методи виховання», студенти також знайомляться при вивченні педагогічних дисциплін, а потім звертаються до них при вивченні таких курсів: «Величини та їх вивчення в позакласній роботі початкової школи», «Гурткова робота з математики в початковій школі» тощо.

Тому, доцільним вважаємо складання викладачем схеми перспективних зв'язків між окремими предметами. Студенти, наприклад готують проекти «Величини у нашому побуті», «Величини у нашому дозвіллі», «Перспективи комп'ютеризації шкільної освіти», «Комп'ютерні ігри у навчанні учнів» тощо, послуговуються педагогічними категоріями, водночас вдосконалюючи власну комп'ютерну грамотність, розвиваючи методичну майстерність.

Інтеграція набутих знань забезпечує поєднання змісту в єдине ціле, взаємопроникнення предметів за змістом, дозволяючи більш досконало вивчити і засвоїти конкретні поняття, а також розглядати їх сутність і специфіку з точки зору різних предметів. Нам видається це особливо корисним і актуальним для забезпечення цілісності, наступності, послідовності та міцності засвоєння студентами ключових педагогічних категорій, що в цілому сприяють професійному самовдосконаленню.

Застосування різноманітних форм інтерактивного навчання вважаємо надійним шляхом і водночас важливим чинником професійного самовдосконалення. Це ігрові форми занять: «Делегування повноважень», «Проведення педагогічної ради», «Прийняття рішення»; проведення батьківських зборів, методичного семінару, наради вчителів початкових класів, ситуаційні вправи; «Методи роботи з обдарованими дітьми», «Стратегії вирішення суперечок в колективі»; тренінгові заняття, «Презентація класовода», «Імідж вчителя початкової школи», «Учитель майбутнього»; дискусії «Яким повинен бути вчитель нового часу?», «Професійна етика вчителя».

Цікавими є і такі форми самостійної роботи на практичних заняттях, як: складання індивідуального плану самовдосконалення, аналіз власного рівня самовдосконалення, оцінювання рівня готовності до професійного самовдосконалення товаришів у групі тощо.

Запровадження технологій інтерактивного навчання передусім має бути спрямоване на засвоєння студентами таких психолого-педагогічних знань, розвиток умінь моделювати майбутню професійну діяльність, використовувати засоби інтеракцій в освітньо-виховному процесі школи.

Погоджуючись з міркуваннями Р. Пріми, відзначимо, що ефективним у формуванні професійного самовдосконалення майбутнього педагога є технологічний тренінг, як інноваційна форма навчання, як різновид інтеракції [2. С. 243]. Це тренінги професійного співробітництва, професійної творчості, професійного самовдосконалення. Під час тренінгових занять використовуються ділові, рольові ігри.

На результативність інтерактивних технологій у підвищенні фахової компетентності педагогів акцентують І. Мельник, [3], Г. Дем'янюк, М. Байрашова, Л. Мельничук [4]

Висновки з даного дослідження і перспективи подальшого вивчення проблеми. Ми переконалися, що проблема професійного самовдосконалення майбутнього педагога є складною і багатогранною. Безумовно, вона здійснюється в процесі професійної підготовки фахівця у ВНЗ. Тому важливим є теоретико-методичне забезпечення освітнього середовища ВНЗ, єдність особистісно-професійного розвитку й самовдосконалення студентів. Важливими чинниками ефективності означеного процесу є впровадження інтерактивних технологій, інтеграція змісту навчання.

Подальше дослідження заявленої проблеми, на нашу думку, має здійснюватися за такими напрямками: професійне самовдосконалення майбутнього педагога в умовах дистанційної освіти, взаємовплив професійного самовдосконалення і науково-дослідної

роботи студентів у ВНЗ; роль педагогічної практики у професійному самовдосконаленні майбутнього педагога, професійне самовдосконалення на міждисциплінарній основі.

Джерела та література

1. Ігнатюк О. А. Теоретичні та методичні основи підготовки майбутнього інженера до професійного самовдосконалення в умовах технічного університету: автореф. дис. ... д-ра пед. наук / О. А. Ігнатюк. – Харків : Б. в., 2010. – 44 с.

2. Пріма Р.М. Формування професійної мобільності майбутнього вчителя початкових класів: теорія і практика: монографія / Р. М. Пріма. – Дніпропетровськ: ІМА-прес. – 2009. – 367с.

3. Мельник І. М. Інтерактивні технології у підготовці магістрів педагогічної освіти / І. М. Мельник // міжнар. наук.-практ. конф. [«Психологія та педагогіка : сучасні методики та інновації, досвід практичного застосування»], (м. Львів, Україна, 23-24 жовтня 2015 року). – Львів: ГО «Львівська педагогічна спільнота». 2013. – С. 63 – 67.

4. Дем'янюк Т., Байрашова М., Мельничук Л. Інноваційні технології методичної роботи з педагогічними кадрами /Т. Дем'янюк, М. Байрашова, Л. Мельничук / Збірник наук. праць. – Рівне. – 2000. – № 13. – С. 49-55.

References

1. Ignatjuk O. A. Teoretychni ta metodychni osnovy pidgotovky majbutn'ogo inzhenera do profesijnogo samovdoskonalennja v umovah tehničnogo universytetu: avtoref. dys. ... d-ra ped. nauk / O. A. Ignatjuk. – Harkiv : B. v., 2010. – 44 s.

2. Prima R.M. Formuvannja profesijnoi' mobil'nosti majbutn'ogo vchytelja pochatkovyh klasiv: teorija i praktyka: monografija / R. M. Prima. – Dnipropetrovs'k: IMA-pres. – 2009. – 367с.

3. Mel'nyk I. M. Interaktyvni tehnologii' u pidgotovci magistriv pedagogichnoi' osvity / I. M. Mel'nyk // mizhnar. nauk.-prakt. konf. [«Psyhologija ta pedagogika : suchasni metodyky ta innovacii', dosvid praktychnogo zastosuvannja»], (m. L'viv, Ukraïna, 23-24 zhovtnja 2015 roku). – L'viv: GO «L'vivs'ka pedagogichna spil'nota». 2013. – S. 63 – 67.

4. Dem'janjuk T., Bajrashova M., Mel'nychuk L. Innovacijni tehnologii' metodychnoi' roboty z pedagogichnymy kadramy /T. Demjanjuk, M. Bajrashova, L. Mel'nychuk / Zbirnyk nauk. prac'. – Rivne. – 2000. – № 13. – S. 49-55.

Ольховая Наталия. Факторы и условия профессионального самосовершенствования будущего учителя начальных классов. В статье проанализировано состояние изучения проблемы профессионального самосовершенствования будущего педагога. Акцентируется внимание на содержательной сущности понятия в отношении учителя начальных классов. Определены факторы и условия успешного профессионального самосовершенствования будущего педагога в условиях образовательной среды вуза. Подчеркнуто, что профессиональное самосовершенствование значимое на разных этапах профессиональной деятельности педагога.

Ключевые слова: будущий учитель начальных классов, интеграция знаний, профессиональное самосовершенствование, образовательная среда вуза университета, профессиональные дисциплины.

Olkhova N. V. Factors and conditions of future primary school teacher. In this article analyzes the state of the problem of professional self-improvement of future teacher. The attention is focused on content essence of the concept is relatively to primary school teacher. Have been discussed factors and conditions of successful professional improvement of future teachers in the conditions of the educational environment at the university. Have been emphasized that professional self-improvement is significant at different stages of professional teacher.

Key words: future primary school teacher, integration of knowledge, professional self-improvement, educational environment at the university, professional disciplines.